

14. Конституции Союза ССР и союзных республик: В 2 т. — М., 1979.
15. Баглай М. В. Конституционное право Российской Федерации. — М., 1999. — С. 6.
16. Крусс В. И. Право на предпринимательскую деятельность — конституционное правомочие личности. — М., 2003. — С. 12.
17. Персеяпц В. С. Философия права: Учеб. для вузов. — М., 1997. — С. 27.
18. Господарственный кодекс Украины 2003 г. — К., 2003.

УДК 341.1/8:349.6

Л. А. Бабій,
*аспірантка кафедри аграрного, земельного
та екологічного права ОНЮА*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ВІД РАДІОАКТИВНОГО ЗАБРУДНЕННЯ

Особливості міжнародно-правової охорони навколишнього середовища від радіоактивного забруднення зумовлені особливим характером такого забруднення. Треба говорити не про забруднення, а про зараження навколишнього середовища радіоактивними речовинами, оскільки по суті своїх фізичних властивостей вони тривалий час зберігаються у природі. Саме довготривалість збереження радіоактивних елементів та їх вплив на всі живі організми зумовлюють особливості охорони довкілля від радіаційного зараження. Охорона в даному випадку означає, в першу чергу, запобігання такому зараженню, яке може виникнути в результаті використання ядерної зброї, через технічні вади атомної енергетики, при необхідності захоронення відходів атомної енергетики [1].

Україна належить до країн, які стали на шлях соціально-економічних трансформацій. У цьому контексті реалізація основних принципів радіаційної безпеки набуває особливо важливого значення. Для переходу до сталого збалансованого розвитку необхідним є узгодження економічних, екологічних та соціальних чинників задля створення повноцінного життєвого середовища для сучасного та наступних поколінь [2]. Тому, розробляючи національну екологічну політику, було б доцільним поєднати зусилля в радіаційній сфері з країнами, які утворилися на пострадянському просторі і розвивати їх з іншими країнами Європи, Азії та Америки.

Формування системи радіаційної безпеки в Україні тісно пов'язане з розвитком всеосяжної системи міжнародної безпеки, яка ґрунтується на принципах міжнародного права та загально визнаних вимогах у радіаційній сфері. Уперше ідею міжнародної екологічної безпеки було офіційно висунуто ООН у 1988 році і проголошено як завдання щодо екологічного відродження планети. Розв'язання сучасних радіаційних проблем в Україні можливе тільки в умовах широкого й активного міжнародного співробітництва всіх країн у цій сфері. Зумовлено це рядом обставин, таких як глобальний характер радіаційних проблем, транскордонний характер забруднення навколишнього природ-

ного середовища, міжнародні зобов'язання України щодо охорони довкілля та необхідністю обміну міжнародним досвідом і технологіями й можливістю залучення іноземних інвестицій [3].

Про необхідність об'єднання зусиль усіх країн і народів для подолання радіаційних проблем, аварій і катастроф підтвердив досвід ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи 1986 року. Універсальним центром міжнародного співробітництва в галузі мирного використання ядерної енергії є Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ), діяльність якого була започаткована ще у 1957 році. Діяльність МАГАТЕ передбачає обмін інформацією, передачу ядерних матеріалів, надання послуг, обладнання, приладів та розроблення заходів безпеки і стандартів поводження з радіоактивними матеріалами. У рік аварії на Чорнобильській АЕС під егідою МАГАТЕ було розроблено і прийнято дві конвенції: про оперативне оповіщення ядерної аварії та про допомогу у випадку ядерної аварії чи радіаційної аварійної ситуації [4].

У Конвенції про оперативне оповіщення ядерної аварії маються на увазі аварії, що ведуть чи можуть призвести транскордонне забруднення у вигляді викиду радіоактивних речовин. Установлюється певний порядок обміну інформацією та взаємні консультації [5]. Конвенція про допомогу у випадку ядерної аварії або радіаційно аварійної ситуації визначає співробітництво держав у надзвичайних ситуаціях з тим, щоб звести до мінімуму їх наслідки для навколишнього середовища та життя і здоров'я населення [6].

У 1972 році у Лондоні було прийнято Конвенцію про запобігання забрудненню моря скидами відходів та інших матеріалів. Мова йде про запобігання забрудненню моря в результаті захоронення радіоактивних та інших шкідливих відходів. Згідно з конвенцією небезпека захоронення радіоактивних відходів у морському середовищі пов'язана з тим, що контейнери з радіоактивними відходами можуть бути віднесені морською течією в інші райони Світового океану і, крім того, морська сіль із часом руйнує стінки контейнерів. Як доповнення до Конвенції діють два переліки шкідливих речовин: перший перелік складає речовини, які забороняється скидати у Світовий океан із біологічної, медичної та інших точок зору, а другий включає речовини, захоронення яких потребує спеціального дозволу.

Велике значення для міжнародно-правової охорони навколишнього середовища від радіоактивного забруднення має Договір про заборону випробування ядерної зброї в атмосфері, космічному просторі й під водою 1963 року. Не забороненим, по даному договору, залишається простір під землею, який вважається найбільш безпечним, хоча пізніше науковими дослідженнями було встановлено, що по земних щілинах радіоактивне забруднення може з водотоком потрапити до Світового океану [7].

У 1968 році було укладено Договір про нерозповсюдження ядерної зброї, який зобов'язав усі держави, які володіють ядерною зброєю, не передавати нікому саму зброю та вибухові пристрої, не допомагати при її виробленні та придбанні. Неядерні держави, до яких належить і Україна, зобов'язуються не приймати ядерної зброї, не виробляти її, не випробовувати та не приймати

у цих цілях будь-якої допомоги. Договір забороняє неядерним державам — учасникам договору проводити мирні вибухи, гарантуючи рівне використання всіх привілеїв та переваг ядерної енергетики [8].

Виконання Україною зобов'язань, які випливають із зазначених багатосторонніх угод потребує приведення внутрішнього законодавства у відповідність до норм міжнародного права, а також урахування існуючої міжнародної практики під час розроблення нових законодавчих актів. Для України це є досить складним процесом, адже в ст. 9 нашої Конституції сказано, що укладення міжнародних договорів, які їй суперечать, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції [9].

Беручи участь у міжнародному співробітництві в радіаційній сфері, Україна отримує допомогу від міжнародного співтовариства. Але слід зазначити, що кількість фінансових ресурсів, що виділяються Україні на охорону навколишнього середовища, відрізняється від багатьох інших держав. Пов'язано це з пізнім усвідомленням необхідності та вигідності інвестицій в охорону довкілля. Інтерес може становити доступ до ринку з метою залучення чистих технологій та обладнання для захисту життя і здоров'я населення.

Існує велика кількість конвенцій, приєднання до яких для України має суттєве значення й значно посилить забезпечення радіаційної безпеки. Це означає, що найближчими роками слід очікувати значного збільшення міжнародного співробітництва з організаціями системи ООН, таких як ЮНЕП — Програма ООН з навколишнього середовища, ПРООН — Програма розвитку ООН, МАГАТЕ, Комісія сталого розвитку, Глобальний екологічний фонд та участь у міжнародних програмах ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, які включають проблеми відходів, перенесення забруднень повітряними і водними потоками.

Література

1. Балащенко С. А., Макарова Т. И. Международно-правовая охрана окружающей среды и права человека: Учеб. пособие. — Минск: World Wide Printing, 1999. — С. 99–100.
2. Фурдичко О. І. Екологічна безпека країни — запорука її економічної стабільності // Регіональна економіка. — К., 2001. — № 4. — С. 18–24.
3. Малишко М. І. Екологічне право України: Півчальний посібник. — К.: Юрид. кл., 2001. — С. 155–159.
4. Тищенко Т. В. Екологічне право: Півч. посіб. — К.: Юмана, 2001. — С. 330.
5. Конвенция об оперативном оповещении о ядерной аварии (1986) // Ведомости Верховного Совета СССР. — 1988. — № 11. — Ст. 168.
6. Конвенция о помощи в случае ядерной аварии или радиационной аварийной ситуации (1986) // Ведомости Верховного Совета СССР. — 1988. — № 11. — Ст. 169.
7. Договор о запрещении испытаний ядерного оружия в атмосфере, космическом пространстве и под водой (1963) // Сборник международных соглашений и законодательных актов СССР по вопросам мореплавания / Гидрографическое управление. — М., 1971.
8. Договор о нераспространении ядерного оружия (1986) // Сборник международных соглашений и актов СССР по вопросам мореплавания / Гидрографическое управление. — М., 1971.
9. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — К., 1996. — № 30. — Ст. 141.